

Ја сам им отпоручио да ништа не чине, јер ми је било жао да планинчад остају без отаца својих. Они су се растужили због мог тавновања и спјевали су пјесму која почиње:

*Што но цвили насред Бање Луке,
што но цвили јушром и вечером?
Ил је ушва, ил је јуја љуша?
Ний је ушва ний је јуја љуша,
већ што цвили Кочић Петрашине,
црни сужањ с нашије ѿланина...*

Тако су ме планинци моји сваког уторка походили, пјевали и туговали за мнош, а ја сам савјесно и беспрекорно робовао...

Петар Кочић са породицом

Иво Андрић

МУСТАФА МАЦАР

(...) Са свитањем сиђоше бубњари из махала и стадоше се сакупљати коњаници који ће ићи у сретање.

Ово је четврти дан да Добој шенлучи и слави побједу над Аустријанцима код Бањалуке. Ликовала је сва Босна, али Добој нарочито, јер је њихов мјештанин Мустафа Мацар био највећу јунак

у бањалучком боју. Стигле су невјероватне вијести о њемачкој погибији, о сјечи раје и јунаштву Мустафе Маџара. Данас га чекају.

Ваздан их вараху облаци прашине са друма. Тек око ићиндије стигоше први коњаници испод Бањалуке, а у сам акшам Мустафа Маџар с трубама и барјацима. Бијаше погнут и некуд мален (јер у причањима и очекивању бијаше порастао). Вас савијен, мрк и умотан, више је личио на побожна и учена путника него на Мустафу Маџара о ком се толико причало и пјевало... Дођоше и опет гласови о његовим јунаштвима по Мађарској и Славонији, о страшном боју код ушћа Орљаве. А кад Аустријанци опколише Бањалуку и раја сатјера Турке у град а варош опљачка, све босанске војске сиђоше на Врбас. Али нађоше Аустринце надмоћне и не смједоше ударити на њих све док Мустафа Маџар не изради план: да се, мало повише, начине сплавови и ноћу спусте низ воду, а у свитање да војска нагрне преко њих и изненади Аустријанце.

Те ноћи, док су се спремали сплавови, он леже у врбаку крај Црквине да се бар мало одмори од дуга хода. У посљедње доба су га нападали свакојаки снови, скраћивали му ионако кратко спавање и још га више сатирали. Испрва заспа, али му одједном изађоше на сан нека дјеча са Крима. То је било прије толико година и никад их се више није сјетио... Пробуди се знојан. Вас се заплео у кабаницу кидајући се и отимајући. Било је прохладно и смркло се јаче пред зору. Препаса се и уреди, све пљујући од бијеса и гађења над подлим мучењем подмуклих и неочекиваних снова.

Турци су били већ спремни на обали и зора напупила, али су сплавови стизали споро и сврставали се тешко. Од лупе и дозивања пренуше се и Аустријанци на другој обали. Страже осматраху. Дуље се није могло чекати. Мустафа даде знак сплаварима да још боље притегну конопце па да се склоне; одмах баци корице од сабље и алакну громко:

– Алах! Бисмилах! Ко је Мухамедове вјере...

– На ћафира!

– На батила!

– Алах! Алах! – прихваташе војска и проламаше се.

Сви журнуше за њим на сплавове. Али одмах видјеше да су сплавови више размакнути него што су они мислили. Неки попадале у воду. Ријетки прескочише, већина застаде. Једини Мустафа бијаше одмакао. Прескакао је са сплава на сплав као крилат. Изгледало је као да лети изнад воде. Док су се први редови колебали на сплавовима, он већ бијаше на другој обали, и не обзирући се удари на изненађене страже. Видећи да им је вођ измакао

сам, стадоше и остали Турци да прескачу. Међутим и стражњи редови су их све више потискивали и пријетили да оборе у воду. Тако с великим тутњем и урликом пређоше први одреди, иако су многи падали у воду и запомагали испод заљуљаних сплавова.

Одавно није било брже побједе. Огроман аустријски логор, нападнут у неочекивано доба и с неочекиване стране, прште у тили час. Бјеже избезумљени, у чопорима. Мустафа једва достиже посљедње, упада међу њих, окреће се стреловито, а завитлана сабља му шири свијетал круг и хладан вјетар око њега. Турци пристижу, алачући, за њим.

Из града изиђоше опсједнути Турци Бањалучани, и поче покољ раје и пљачка.

Увече, иза побједе, он је лежао пред шатором и притискивао дланове и груди о траву, јер му се чинило да му сваки мишић буја и расте у бескрај и хоће да га остави.

Виде се ватре и чује вриска пљачкаша и лелек прогоњених.

– Свијет је пун гада.

То је помислио јутрос, у зору, на обали Врбаса, стојећи између двије војске (једна бјежи а друга застала, од страха, на сплавовима), па и сад му је у устима као горчина које би хтио да се ослободи изговарајући то гласно:

– Свијет је пун гада...

(...) Нема веће сласти од брза и дубока сна.

Али и ту мисао угаси и занесе магла и шум таласа. То шуми Врбас и на њему се нижу сплавови, али нису онако тешки и размакнути ни кржави као за битке, него се лако њихају и плове. Док нешто не прекину ромор таласа и не измаче сплавове, а он се нађе на тврду тлу, слушајући једнолично роптање.

(одломак)

Бањалучка тврђава